

dankzij gunstige klimatologische omstandigheden werd een begin gemaakt met het ontginnen van woeste gronden als bos, heide en veen. Veel van de huidige dorpen en steden dateren uit deze periode. Door de aanleg van dijken en kaden werden laaggelegen gebieden beschermd tegen wateroverlast. De heersende rivaliteit tussen de vorsten leidde, in combinatie met een zwak centraal gezag, veelvuldig tot lokaal geweld waarvan de bevolking vaak het slachtoffer werd. Door het aanleggen van burgen, schansen, landweren en wallen trachtte men zich te beveiligen.

De Middeleeuwen kunnen worden onderverdeeld in de Vroege (ca. 450-1050 na Chr.) en de Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.).

Marc Kocken.

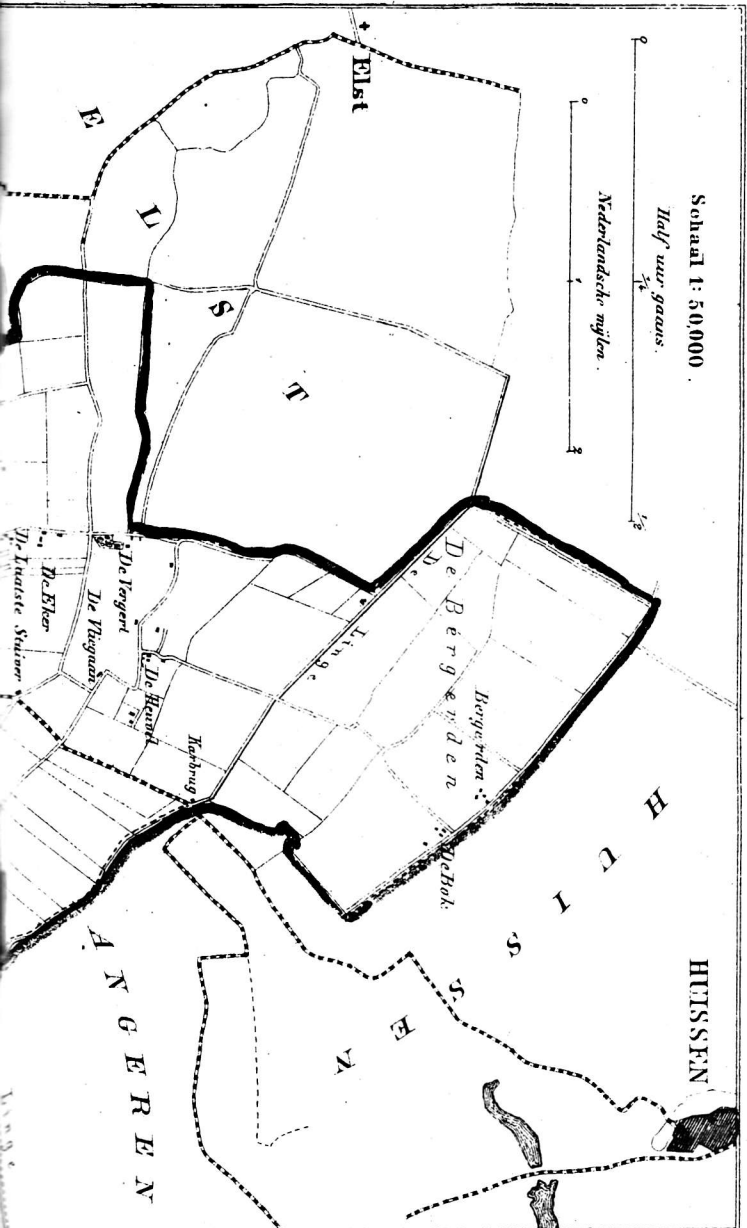
- Afb. 1 Uit: *Verleden Land. Archeologische opgravingen in Nederland*, J. Bloemers/L. Louwe Kooijmans/H. Sarfatij, Amsterdam 1981.
- Afb. 2,3,4 Uit: *Zorg voor de doden. Vijfduizend jaar begraven in Drenthe*, J. Beuker/W. van der Sanden/V. van Vilsteren, Assen Drents Museum 1991.
- Afb. 5 Uit: *De Romeinse rijksgrens tussen Moezel en Noordzeekust*, T. Bechert/W. Willems, Utrecht 1995.
- Afb. 6 Uit: *Langs de weg*, P. Stuart/M. de Grooth (red.), Heerlen/Maastricht 1987 (tentoonstellingscatalogus).

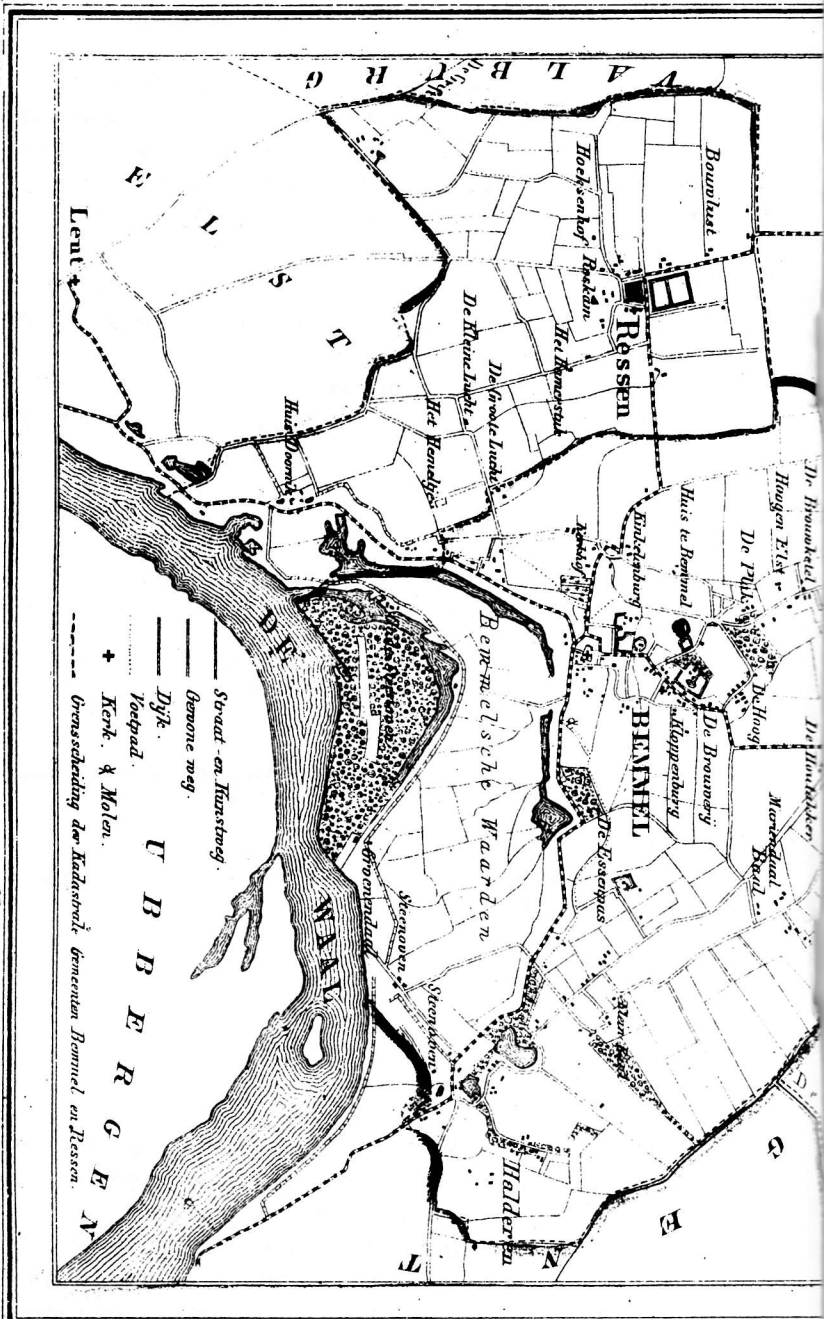
Een mooie Boel

In het uiterste zuidwesten van Ressen, in de hoek waar de dorpen Ressen, Lent en Oosterhout aan elkaar grenzen, stond in de 18^e-eeuw het kasteel "Den Boel" met bijgebouwen. Op de afdruk van de kadasterkaart van 1865, opgenomen op de beide volgende pagina's, is "Den Boel" niet expliciet genoemd, maar wel aangegeven in de vorm van een vijftal "stippen" (gebouwen) en een vijver met sloot.

PROVINCIE GELDERLAND.

GEMEENTE BENMEL. N^o 1.
Kadastrale Gemeenten Benmel en Rossum.





1865

4219 Bunders.

4550 Inwoners.

GEMEENTTE BENMEL.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

Kadastrale kaart van 1865, met in het uiterste zuidwesten 'Den Boel'.

Volgens Ton Bredie (zie "Toegang tot het verleden", pagina 19) bestaan er geen afbeeldingen van het kasteel. In het gebied staan momenteel nog wel twee boerderijen, waarvan de naam aan het verdwenen kasteel herinnert. Het zijn "De Grote Boel", in 1871 gebouwd nabij de plaats waar vroeger het kasteel stond, en "De Kleine Boel", die nog twee jaar eerder werd gebouwd, in 1869 dus. Beide boerderijen zijn via afzonderlijke opritten vanaf de Griftdijk te bereiken. De oude postweg, die langs "Den Boel" gelopen zou hebben, is in het landschap niet meer terug te vinden.

De twee boerderijen liggen nog op een behoorlijke afstand van de Griftdijk, in een enigszins golvend gebied, met weilanden, stukken landbouwgrond, een boomgaard en enkele bomen gegroepeerd rond het erf en de achter "De Kleine Boel" gelegen vijver.

Zoals u bekend zal zijn, gaat dit deel van Ressen over naar de gemeente Nijmegen. Eeuwenlang heeft de Sint-Steven vanaf haar hoog gelegen positie op de Hundisburg over de rivier heen gekeken en het wel en wee gevolgd van de bewoners van de Betuwe, inclusief dat van de bewoners van "Den Boel". Ook op die mooie zaterdagmiddag in november, als Maria Janssen en ik bij "De Kleine Boel" op bezoek gaan, volgt hij ons. Het lijkt wel alsof hij sinds de komst van de Waalsprongplannen dichterbij staat dan we altijd dachten.

Enige tijd geleden heeft de kring bij de plannenmakers van het "Land over de Waal" de aandacht gevraagd voor de (cultuur-)historische waarden in het betreffende gebied. Met betrekking tot de locatie van het voormalige kasteel "Den Boel" gingen de gedachten van de kring daarbij met name uit naar de zichtbare en verborgen sporen van het kasteel, de beide genoemde boerderijen en een stille getuige van het roemruchte verleden van deze plaats: het restant van een tuinmuur. Over die muur en "De Kleine Boel" wil ik u in dit artikel wat meer vertellen.

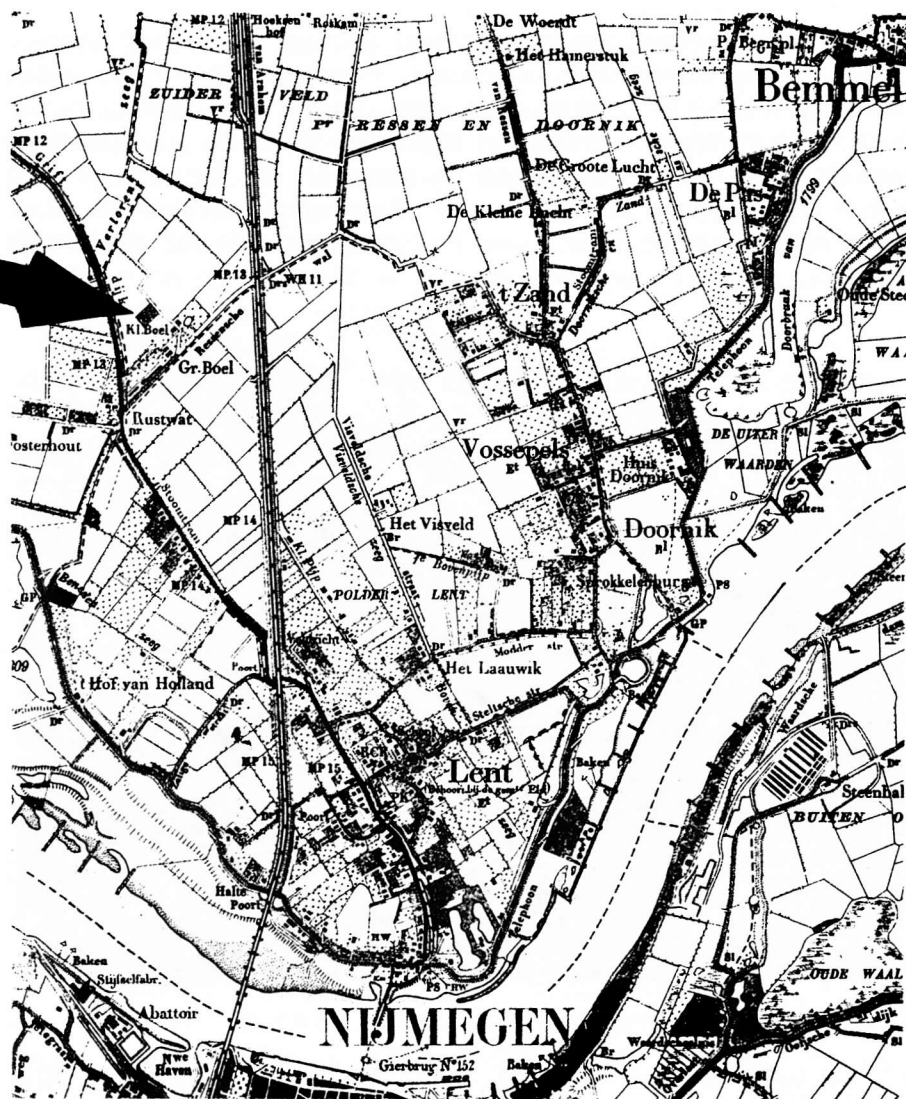
Het lijkt eigenlijk een onmogelijke opgave om in een open terrein een object met een lengte van circa 70 meter en een hoogte van 2 meter te verstoppen. Toch zal menig inwoner van de streek vele malen de Griftdijk zijn gepasseerd of over de snelweg naar Nijmegen

zijn gereden, zonder dat hem of haar ooit de muur is opgevallen. Zelfs als je er nadrukkelijk naar zoekt, moet je wel heel goed weten waar je moet kijken. Het grootste deel van het jaar zorgt de dichte begroeiing van hoge struiken en fruitbomen langs de noordwestkant van de muur er voor, dat zowel de muur, als de daarvoor gelegen diepe sloot, vrijwel volledig aan het zicht worden onttrokken. Daar komt nog bij dat de muur vrijwel haaks ten opzichte van de Griftdijk staat.



De muur met daarachter de bomen en struiken.

Op het betreffende deel van de topografische kaart, herzien in 1910, zien we pal ten noordwesten van "De Kleine Boel" een klein rechthoekig, donker weergegeven, perceel. Dat perceel is het restant van de tuin, die vroeger ongetwijfeld volledig door een tuinmuur omgeven is geweest en die deel uitgemaakt zal hebben van de tuinen van het kasteel. Wij hebben een deel van de genoemde kaart afgedrukt. De pijl wijst naar de bedoelde tuin.



Gedeelte typografische kaart uit 1910, met pijl wijzend naar de tuin.

Van de muren bestaat eigenlijk alleen de noordwestzijde nog. Zoals al gezegd, is de lengte van dit deel ongeveer 70 meter, bij een hoogte van 2 meter. Aan de buitenkant moeten 11 anderhalve meter hoge steunberen voorkomen dat de muur achterover de sloot in valt.



Achterzijde van de muur, met deels verdwenen steunbeer.

Het valt op, dat de ruimte tussen die steunberen niet overal gelijk is. De steunberen zijn al direct bij de bouw van de muur geplaatst. Dit valt af te leiden uit het feit, dat daarvoor dezelfde stenen zijn gebruikt als voor de muur en uit het doorlopend metselverband van muur en steunberen. Toch helt de muur nog aanzienlijk.

De muur is een zogenaamde steens muur, gemetseld in kruisverband. Hij is voorzien van een laag op de kant geplaatste, schuin gemetselde stenen ter bescherming tegen de regen. De muur rust op een funderingslaag met een breedte van anderhalve steen. De diepte van de fundering hebben wij niet vastgesteld. De gebruikte stenen hebben een formaat van 23 x 11,5 x 6 cm en zijn paars-bruin van kleur. In principe kunnen de afmetingen van de stenen een aanwijzing geven over de ouderdom, waarbij een algemene vuistregel is "hoe groter, hoe ouder". Het gebruikte formaat wordt gedateerd rond de 17^e-eeuw. Wij durven op basis hiervan echter geen uitspraak te doen over de ouderdom van de muur.

het eerst de stenen zijn gebruikt van de muurdelen die het dichtst bij de gebouwen lagen. Daarnaast bood het nu nog resterende deel van de muur natuurlijk ook een prima beschutting tegen de koude noordwestenwind. De vele spijkers in de muur duiden erop, dat van de ligging op de zon intensief gebruik is gemaakt om vruchtbomen of struiken langs de muur te leiden.



Het in zeer slechte staat verkerende restant van de zijmuur aan de kant van de Griftdijk.



Het andere eind van de muur met op de voorgrond de fundering van het verdwenen muurdeel.

Zoals u op enkele foto's kunt zien, staan aan de achterkant van de muur diverse struiken en hoogstamfruitbomen. Deze fruitbomen zijn oude, niet meer onderhouden, pere- en pruimebomen. Een fraai geel-oranje gekleurde laag peren in de sloot onder de bomen geeft aan, dat de bomen ook dit jaar nog veel vruchten hebben gedragen.

De struiken en bomen aan de achterzijde van de muur kunnen niet de slechte conditie van deze zijde van de muur verhullen. Stenen, die deel uitmaakten van de steunberen, zijn losgeraakt en soms in de slootkant gevallen. Het voegwerk tussen de stenen is op sommige plaatsen totaal verdwenen. Aan de tuinkant lijken wind en regen minder vat op de muur te hebben gehad.

Het binnenterrein van de oorspronkelijke tuin is deels in gebruik als boomgaard en deels als akkerland. In de afgelopen zomer stond er maïs, waardoor de binnenzijde van de muur in die periode volledig aan het zicht was onttrokken. In het terrein vinden we opvallend veel glasscherven. Ook treffen we honderden ruiten aan, die tegen diverse pruimebomen staan opgesteld. Later wordt ons bevestigd, dat op het terrein tot naar schatting 15 jaar terug, kassen hebben gestaan.



Een fragment van de achtergevel van "De Kleine Boel".



De voorgevel van "De Kleine Boel". De vensters zijn verdwenen.

Bij onze komst hebben we enkele foto's gemaakt van "De Kleine Boel". Het is een eenvoudige boerderij met zadeldak. Oorspronkelijk was het huis echter voorzien van een zogenaamde wolfskap. Aan de plaats en het formaat van de slaapkamerramen in de voorgevel, maar ook het verschil in metselwerk, is te zien waar het wolfseind moet zijn begonnen. Ook op andere plaatsen hebben ingrepen in

het gebouw plaatsgevonden. Aan de gevel zijn nog enkele fraaie details waar te nemen, bijvoorbeeld de smeedijzeren stalramen en de muurankers, duidelijk voorzien van het merkteken van de smid.

Deze boerderij uit 1869 is een gemeentelijk monument. Het geheel verkeert echter, zoals ook op de foto's is te zien, in zeer slechte staat van onderhoud. Daarom maken we ons ook grote zorgen over de toekomst van het huis en, in het verlengde daarvan, van de muur en de andere bijbehorende zichtbare en niet zichtbare sporen in de directe nabijheid. Het zou weleens veel overredingskracht kunnen vergen om de stedenbouwkundigen en politici te overtuigen dat "De Kleine Boel" en omgeving het waard zijn om ingepast te worden in de nieuwbouwplannen. Daarbij komt, dat met de overgang van het gebied van Bemmelen naar Nijmegen, weleens de situatie zou kunnen ontstaan, dat de ene gemeente (Bemmelen) zich niet meer en de andere gemeente (Nijmegen) zich nog niet druk maakt om dit monument.

Bij ons vertrek neem ik mij dan ook voor om in ons kringblad een artikel aan "De Kleine Boel" en de muur te wijden. Ik doe dat, omdat ik hoop, dat een grotere bekendheid van deze historische omgeving kan bijdragen aan het behoud ervan.

Op de terugweg kijken we nog eens in de richting van de stad en we hopen allebei dat de Sint-Steven ook in de komende tijd de Boel nog goed in de gaten zal houden.

Gerard Sommers.

Oude foto's

In het afgelopen jaar hebben we oude foto's geplaatst van achtereenvolgens voetballers, kermisgangers en kersenplukkers. Deze keer hebben we een groepje appelplukkers. De hiernaast afgedrukte foto is gemaakt in 1940 toen (v.l.n.r.) Frans Ebben, Hent Wisman, Jan Huting en Jan Natrop aan het werk waren in een hoogstam boomgaard van Rijssenbeek aan de Plakse Wei. De appelpassen die hier werden geteeld waren Goudreinet en James Grieve, maar er stonden ook nog andere soorten.